

Sıradan ve Özgün Anlamlarıyla *Ütopya/Distopya*

Emre Mert

Doktora Öğrencisi
Galatasaray Üniversitesi
Felsefe Bölümü
ORCID: 0000-0002-2302-1758
emremert_k@yahoo.com

Gordin, Michael D., Tilley, Hellen ve Prakash, Gyan (haz.).
Ütopya/Distopya: Tarihsel Olasılığın Koşulları.
İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2020. 316 sayfa.
ISBN: 978-605-9389-82-2

Mert, Emre. "Sıradan ve Özgün Anlamlarıyla Ütopya/Distopya."
Nesir: Edebiyat Araştırmaları Dergisi 3 (Ekim 2022): 147-155.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.7227985>

Sıradan ve Özgün Anlamlarıyla Ütopya/Distopya

Michael D. Gordin, Helen Tilley ve Gyan Prakash'ın editörlüğünde hazırlanan *Ütopya/Distopya: Tarihsel Olasılığın Koşulları*, editörlerin girişte açıkladıkları proje etrafında bir araya getirilmiş makalelerden oluşuyor. Proje, ütopya ve distopya kavramlarını kendi başına bir çalışma konusu olarak işlemek yerine onları tarih incelemelerinde kullanılacak analitik kategoriler olarak ele alıyor.¹ Bu çerçevede çeşitli ütopya düşüncesi ve eylemleri mümkün kılan koşulları araştırmayı hedefliyor. Editörlere göre bu düşünce ve eylemler, ait oldukları zaman ve yerin özgünlüğünü keşfetmenin anahtarı olabilir.² Fakat ütopya ve distopya kavramlarının araç olarak kullanıldığı tarih incelemeleri bize bu kavramlar hakkında ne sunabilir? Onlara dair kavrayışımızı geliştirebilir mi? Projenin böyle bir amacı olmadığı belirtilerek bu sorulara karşı çıkılabilir. Ancak kitabın başlığını oluşturan ve makaleleri bir araya getiren ortak noktanın bu kavramlar olması gerekçesiyle bu soruların meşru olduğunu düşünüyorum. Bu yazıda amacım, kitapta ütopya ve distopyanın hangi anlamlarda kullanıldığını ve sıradan kullanımlarının ötesinde onlara dair özgün bir kavrayışın sunulup sunulmadığını soruşturmak olacak. Öncelikle makalelerde ütopya ve distopyanın hangi anlamlarda kullanıldığını irdelleyeceğim. Sonrasında kavramların sıradan ve özgün anlamları arasında bir ayırım yapacağım. Son olarak kitabın Türkçe çevirisindeki problemleri ele alarak yanlış çevrildiğini düşündüğüm kısımlara örnekler vereceğim.

I

Kitabın giriş bölümünde editörler ütopya ve distopyayı edebi bir tür olarak değil tarih incelemelerinde kullanılacak akademik kategoriler olarak ele almayı öneriyor. Onlara göre, bu iki kavram birbirinin doğrudan karşıtı değil.³ Ütopyanın (etimolojik anlamı: “yok yer, iyi yer”) genelde gelecekteki mükemmel bir topluma dair tasavvura işaret ettiği düşünüldüğünde ütopyanın karşıtı “ya bütünüyle plansız ya da özellikle korkunç ve berbat olmak üzere planlanmış bir toplum olmalı.”⁴ Ancak distopyanın tipik kullanımı yanlış yönde gitmiş bir ütopya ya da toplumun sadece bir kısmına yarayan

---

1 Michael D. Gordin, Helen Tilley ve Gyan Prakash, “Giriş: Mekân ve Zamanın Ötesinde Ütopya ve Distopya,” *Ütopya/Distopya: Tarihsel Olasılığın Koşulları* içinde, haz. Michael D. Gordin, Helen Tilley ve Gyan Prakash, çev. Esmâ Kartal, Cem Kayalığıl ve Ayşegül Turan (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2020), 9.

2 Gordin, Tilley ve Prakash, “Giriş,” 10.

3 Gordin, Tilley ve Prakash, “Giriş,” 7.

4 Gordin, Tilley ve Prakash, “Giriş,” 7-8.

bir ütopyaadır. Bu durumda editörler iki değil üç kavramla karşı karşıya olduğumuzu belirtir: ütopya (kusursuzca planlanmış ve yararlı olan), distopya (kusursuzca planlanmış ve adaletsiz olan) ve kaos (kusursuzca plansız olan). Bu kavramlardan ütopya ve distopya, toplumsal düzeni radikal olarak değiştirme amacı taşır. Onların içerdiği radikal değişim tasavvurları tarih içindeki öznelerin mevcut durumları hakkında fikir verir. Bu tasavvurları olanaklı kılan ve geçmişten şimdiye uzanan tarihsel koşullar araştırılabilir. Ütopyalar, öznelerin mevcut toplumsal koşullarını anlamalarında, eleştirme ve dönüştürmelerinde işlevseldir. İşte bu nedenle editörler *Ideology and Utopia (İdeoloji ve Ütopya)* yazarı Karl Mannheim'ı anarlar. Mannheim, ütopyayı planlanmış, ideal bir toplumun ifadesi olarak görmek yerine onu toplumsal olarak konumlanmış eleştirel bir duruş olarak görmüştür.⁵ Editörler de ütopya ve distopyayı iddialı toplum mühendisliği planları yerine radikal değişime yönelik yaklaşım ve düşleme biçimleri olarak ele almayı öneriyor.

Editörlerin bu projesi etrafında bir araya getirilen makaleler iki kısımda toplanmış: “Anima” ve “Yapıntı” (*Artifice*). Editörlere göre ilk kısım yaşam biçimleri ve doğal nesnelere vurgu yaparken ikinci kısım daha çok insan müdahalesi ve soyutlamalarının yaptığı etkilere odaklanıyor. İlk makalede Fredric Jameson, ütopyayı bir yöntem olarak ele almayı öneriyor.⁶ Bu yöntem, gelecek tasavvuru sınırlarını aşmak için bir manevra olarak görülebilir. Çünkü ona göre ütopyada hayal edilebilir ve düşünülebilir olmayanın büyük bir önemi vardır.⁷ Ütopyacı program ve ütopyacı dürtü arasında ayırım yapan Jameson, beklenmedikliği ve açıklığı nedeniyle ikincisini öne çıkarıyor. Ütopyacı dürtü, ütopyacı olanla olmayan arasında keskin ayrımlar yapmadığı için hiç beklenmedik yerlerde ütopyacı olanaklar aranabildiğini ima eder. Jameson da verdiği iki örnekle bu ütopyacı dürtüyü işe koyuyor. Ona göre günümüzde hayal edilebilir olanın önündeki en temel engel, niceliği olumlu olarak düşünmenin zorluklarıdır. Wal-Mart ve çokluk teorisi örnekleri üzerinden Jameson, niceliği olumlu olarak düşünmenin olanaklarını sunuyor.

İlk kısmın diğer bir çalışmasında Jennifer Wenzel, 19. yüzyılda Güney Afrika sınırında birbirine rakip iki binyılcı hayali ele alıyor: Zosaların sığır kıyımı kehaneti ve Hıristiyan misyonerlerle sömürge yöneticilerinin hayali.⁸ Zosalar sığır kıyımını gerçekleştirdiklerinde Batılıların tehdidinden kurtulacaklarını ve atalarının geri döneceğini hayal ediyordu. Misyonerlerse Zosaları uygarlaştırma hayali içindeydi. Bu makalede Wenzel, ütopyayı geleceğe dair gerçek dışı hayaller, kehanetler ve tasavvurlar anlamında kullanıyor.

5 Karl Mannheim'dan aktaran Gordin, Tilley ve Prakash, “Giriş,” 11.

6 Fredric Jameson, “Bir Yöntem Olarak Ütopya ya da Gelecek Tasarrufları,” *Ütopya/Distopya* içinde, haz. Gordin, Tilley ve Prakash, 25.

7 Jameson, “Bir Yöntem Olarak Ütopya ya da Gelecek Tasarrufları,” 27.

8 Jennifer Wenzel, “Okuryazarlık ve Gelecekçilik: 19. Yüzyıl Güney Afrika Sınırında Binyılcı Hayal,” *Ütopya/Distopya* içinde, haz. Gordin, Tilley ve Prakash, 49.

Dipesh Chakrabarty ise 20. yüzyılın başında Britanya Hindistanı'nda tarihi belgelerin kamusal bir arşivde toplanması için mücadele eden iki tarihçiyi ele alıyor. Ancak onların bu kamusal arşiv tasavvuru yazara göre ütopyacıydı.⁹ Çünkü kamusal alan, kamusal ile özel ayırımına dayanan bir burjuva kategorisidir ve burjuva toplumunun eşitlik idealini yansıtır. Ancak bu ütopyacı idealin gerçekleşmesi için olanak koşulları Britanya Hindistanı'nda mevcut değildi çünkü söz konusu olan modern bir burjuva devleti değil sömürgeci bir imparatorluktu. Bu nedenle tarihçilerin kamusal arşiv mücadelesi başarısız olmuştu. Yazar, bu makalede ütopya kavramını ideal gelecek tasavvuru olarak kullanırken gerçek ile ütopya arasında bir karşıtlık kurar gibidir. Çünkü ona göre ütopyalar, ideal ve mükemmel bir toplum tasavvuru sunarken gerçeğin dışındadır. Örneğin kamusal alan ütopyacı bir ideal olarak eşitlik temsili sunar ancak gerçekteki eşitsizliklerle çeliştiği gibi onları gizleyen ideolojik bir işlev üstlenir.¹⁰

Benzer bir ütopya kavrayışını Luise White'in ve Timothy Mitchell'in makalelerinde de görüyoruz. White çalışmasında Rodezya'nın Beyaz Azınlığının 1965'teki bağımsızlık ilanını ele alıyor.¹¹ Yazara göre, Rodezya ütopyası beyaz ırkın üstünlüğü rüyasına dayanıyordu ve dekolonizasyon sürecinde istisnai bir yere sahipti.¹² Bu makalede ütopya kavramı, gerçeklikten kopuk bir tür ideal toplum tasavvuru olarak karşımıza çıkıyor. Mitchell ise "Hidrokarbon Ütopyası" başlıklı makalesinde demokrasiyle karbon yakıtlar arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin gündeme getirdiği ütopyacılığı ele alıyor.¹³ Ona göre 20. yüzyılda kömürden petrole geçişle birlikte olağanüstü düzeyde enerji tüketmeye dayanan yaşam biçimleri ABD'de hızla inşa edilirken karbon düşkünü orta sınıf yaşamı ütopyası üretildi.¹⁴ İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı'daki demokrasinin ütopyacı temelleri olduğunu savunan Mitchell, petrolün tükenmez bir enerji kaynağı olduğu ve ekonominin sınırsız büyüyebileceğine dair gelecek tahayyüllerini bu ütopyacı temellere örnek olarak veriyor. Mitchell'in da ütopya kavramını geleceğe dönük, ideal ve yer yer gerçek dışı toplum tasavvuru anlamında kullandığını söyleyebiliriz.

---

9 Dipesh Chakrabarty, "Küreselleştirilmiş Burjuva Kategorileri: Hindistan'daki Tarihi Belgelerin Ütopyacı ve Gerçek Yaşamları," *Ütopya/Distopya* içinde, haz. Gordin, Tilley ve Prakash, 87.

10 Chakrabarty, "Küreselleştirilmiş Burjuva Kategorileri: Hindistan'daki Tarihi Belgelerin Ütopyacı ve Gerçek Yaşamları," 73.

11 Luise White, "Çalışan Telefonlar Ütopyası: Rodezya'nın Bağımsızlığı ve Irkın Sömürgeci Rejime Son Verilmesindeki Yeri," *Ütopya/Distopya* içinde, haz. Gordin, Tilley ve Prakash, 91.

12 White, "Çalışan Telefonlar Ütopyası," 92.

13 Timothy Mitchell, "Hidrokarbon Ütopyası," *Ütopya/Distopya* içinde, haz. Gordin, Tilley ve Prakash, 131.

14 Mitchell, "Hidrokarbon Ütopyası," 118.

Kitabın ikinci kısmında ütopyaçı/distopyacı düşünüş ve pratiğin daha çok yapaylığı üzerinde duruluyor. Buradaki makalelerin çoğunda ütopyanın ideal toplum tasavvuru anlamında kullanıldığını görüyoruz. İlk makalede John Krige, nükleer enerjinin barışçıl kullanımı etrafında ABD'nin 1950'lerde ürettiği ütopyaçı düşleri ele alıyor. Burada ütopya, gerçeklikten kopuk ideal bir gelecek düşü olarak karşımıza çıkıyor. Bu nükleer ütopyası, ABD'nin çıkarları çerçevesinde üretilirken nükleerin gelişmekte olan ülkeleri ucuz enerjiyle bolluk dünyasına sürükleyeceğine dair "teknö-ütopyaçı" bir söyleme dayanıyor.¹⁵ Marci Shore'un makalesiyse iki dünya savaşı arasında Avrupa'da kozmopolitlerin ve avangardların sınırların aşılmasına dair evrenselci ütopyalarını ele alıyor. Burada da ütopya, geleceğe dair ideal bir toplum tasavvuru olarak kavranıyor. Igor Halfin ve Aditya Nigam'ın makaleleri de bu tipikleşen ütopya/distopya kavrayışını örneklendiriyor. Halfin, makalesinde 1930'ların sonunda Stalinci tasfiye dönemini ele alıyor. Ütopyayı Stalin'in ve dönemin Komünist Partisinin gerçeklikten kopuk ideal toplum tasavvurunu betimlemek için kullanıyor. Bu tasfiye sürecinde yargılananların da bu ütopyaya bağlı olduklarından işlemedikleri suçları itiraf etmeleri makalenin ana eksenini oluşturuyor. Nigam'ın makalesiyse Hindistan'ın en yoksul kesimi olan Dalitlerin kapitalizm ve tüketim ütopyasından kendilerine *ütopya-karşıtı* bir siyaset devşirmelerini ele alıyor. Ütopyayı gelecek zamanla özdeşleştiren Nigam, Dalitlerin ütopya-karşıtı siyasetlerininse şimdi ve burada olanla ilgili olduğunu savunuyor.¹⁶ Kapitalizmin ve modern şehirlerin kast sınırlarını dönüştürme potansiyelini kullanan Dalitler, festival tarzı parti mitinglerinde özgürleşmiş gibidir.¹⁷ Bu festival ortamı ve mekânını Dalitlerin özne oluşuyla özdeşleştiren Nigam, çalışmasında ütopyayı geleceğe dair ideal bir tahayyül olarak ele alırken şimdiyle gelecek arasında keskin bir ayırım yapıyor.

Kitabın ikinci kısmında ütopyaya dair tek farklı kavrayışı David Pinter'in modernist şehircilikte sokağın olanaklarını ele aldığı makalesinde görüyoruz. Pinter, editörlerin ve Jameson'ın yazılarında karşımıza çıkan bir ayırma başvuruyor: ideal bir geleceğe yönelik plan ve tasarıları zorunlu olarak içeren ütopyaçı programla ütopyaçı arzu ya da gündelik ütopyaçılık arasındaki ayırım. Pinter'in gündelik ütopyaçılık kavramı, 20. yüzyılda Avangardların ve Durumcuların (Sitüasyonistler) "gündelik yaşam ve mekânları şimdinin olanaklarını esas alarak dönüştürme yönündeki ütopyaçı arzular"ına işaret ediyor.¹⁸ Durumcular, ütopyaçılığın mekânsal ve gündelik pratikleri mesele edinen formlarının kalıcı bir değer taşıdığını savunuyordu. Bu ütopyaçı

---

15 John Krige, "Tekno-Ütopyaçı Düşler, Tekno-Siyasal Gerçeklikler: Barışçıl Atom Arzusunu Eğitmek," *Ütopya/Distopya* içinde, haz. Gordin, Tilley ve Prakash, 136.

16 Aditya Nigam, "Dalit Siyasetinin Heterotopyaları: Özne-Oluş ve Tüketim Ütopyası," *Ütopya/Distopya* içinde, haz. Gordin, Tilley ve Prakash, 215.

17 Nigam, "Dalit Siyasetinin Heterotopyaları," 240.

18 David Pinter, "Olanaklılığın Esintisi: Gündelik Ütopyaçılık ve Modernist Şehircilikte Sokak," *Ütopya/Distopya* içinde, haz. Gordin, Tilley ve Prakash, 178.

kavrayış, belirli bir programdan ziyade henüz belirlenmemiş bir şeye doğru uzanan hayal ve projeleri dahil eder, şimdi ve burada bulunan olanaklara odaklanır.¹⁹ Guy Debord ve Henri Lefebvre, bu nedenle, sokağın politik direniş olanakları ve potansiyel dönüşümü üzerinde dururlar. Pinter'in bu şekilde ele aldığı ütopya kavramı alternatifler icat etme ve keşfetme çabası olarak karşımıza çıkar.

II

Anne Staquet, *L'Utopie ou Les Fictions Subversives (Ütopya ya da Alt Üst Eden Kurgular)* adlı kitabının giriş bölümünde ütopyanın iki anlamı arasında ayırım yapar.²⁰ Gündelik dildeki tipik kullanımında ütopya, gerçekleştirilemeyecek ya da hayali olan anlamına gelir. Ancak Staquet'ye göre ütopyanın, kavramın mucidi Thomas More'a borçlu olduğu bir başka anlamı daha vardır.²¹ Buna göre ütopya, mutluluğu arayan ya da ona ulaşan hayali bir toplumu ifade eder. Bu anlam, ütopya türündeki romanlarda da karşımıza çıkar. Bu eserlerde mevcut toplumun eleştirisi yapılr ve mevcut toplumdaki sorunları içermeyen bir toplum idealine yer verilir.²² Staquet de ütopyayı belirli özellikleri üzerinden değil de işlevi üzerinden tanımlamayı önerir. Bu işlevler, mevcut toplumun eleştirisi ve bu sorunlardan sıyrılan bir toplumun tasviridir.

Ütopyanın sıradan ve özgün anlamları arasında benzer bir ayrımı *Ütopya/Distopya* kitabı için de yapabiliriz. Editörlerin projesinde ütopya, gerçek dışı ideal bir toplum tasavvuru ve programından ziyade distopyayla birlikte “tarihselliği olan öznelerin, kendi şimdilerini yeni baştan düşleme ve bunu makul bir geleceğe dönüştürme amacını taşıyan somut pratikleri” olarak kavranıyor.²³ Öyleyse bu kavrayış, Staquet'nin bahsettiği ütopyanın özgün anlamına yaklaşır; ütopyanın öznelerin mevcut toplumsal koşullarını anlama, eleştirme ve dönüştürmelerindeki işlevini öne çıkarır. Ütopya ve distopyanın özgün kavranışı, Jameson ve Pinter'in makalelerinde de bulunuyor. İki yazar da ütopyacı programla ütopyacı dürtü arasındaki ayrımı öne çıkarıyor ve ikincisi üzerinde duruyorlar. Jameson'ın ütopyayı bir yöntem olarak ele alması ve ona farklı bir işlev önermesi sıradan kavrayışın dışına çıkar. Öyle ki onun çalışmasında ütopya, belirli bir ideal toplum programı değil, gelecek tasavvurumuzun sınırlarını aşmak için bir manevradır. Pinter da ütopyayı ideal bir toplum mühendisliği planından ziyade gündelik yaşamı ve mekânları şimdinin olanaklarını esas alarak dönüştürme

19 Pinter, “Olanaklının Esintisi,” 182.

20 Anne Staquet, *L'Utopie ou Les Fictions Subversives*, (Zurich, Québec : Éditions du Grand Midi, 2003), 7.

21 Staquet, *L'Utopie ou Les Fictions Subversives*, 7.

22 Staquet, *L'Utopie ou Les Fictions Subversives*, 7.

23 Gordin, Tilley ve Prakash, “Giriş,” 9.

yolundaki arzular olarak kavramayı öneriyor.²⁴ Ona göre de ütopya, mevcut toplumun eleştirisi ve onun potansiyel dönüşümü konusundaki işleviyle öne çıkıyor.

Ancak bu özgün kavrayışı kitaptaki diğer makalelerde göremiyoruz. Bu makalelerde ütopya ve distopya, gündelik dildeki sıradan anlamıyla kullanılıyor. Gerçeklikten kopuk ve hayali projeler olan ütopyaların distopyalara (felaketlere) dönüştüğüne dair bir anlatıya sıklıkla rastlıyoruz. Bu makaleler, kavramları sıradan anlamıyla kullanırken belirli bir yerin ve zamanın tarihi incelemesini yapmayı amaçlıyor. Her ne kadar makalelerin içerdiği tarih incelemeleri kendi içinde ilgi çekici olsa da ütopya ve distopyayı sıradan anlamlarıyla alan makalelerin bu kavramlara dair kavrayışımızı geliştirdiklerini söylemek oldukça zor.

III

Yazımın son bölümünde çeviri problemlerine değinmek istiyorum. Türkçedeki ilk basıncı 2017 yılında yapılan *Ütopya/Distopya*'nın çevirisinde maalesef birçok problem bulunuyor ve okurun kitapla ilişki kurması bazı makalelerde oldukça zorlaşıyor. Çevirideki problemlere detaylı bir biçimde değinmek ayrıca bir yazıyı gerektirdiğinden yalnızca yanlış olduğunu düşündüğüm çevirilere örnekler vereceğim.

Öncelikle kitabın alt başlığını oluşturan “Tarihsel Olasılığın Koşulları” ifadesi, “Conditions of Historical Possibility” ifadesinin çevirisi olarak kullanılmış. İngilizce metinde de birçok yerde “historical possibility” ya da “conditions of possibility” ifadeleri kullanılıyor. Ancak Türkçe çeviride farklı karşılıklar kullanılmış: olasılık koşulları²⁵, olabirirliğin temel koşulları,²⁶ olanaklılık koşulları.²⁷ Bunlar, çeviride tutarsızlıklara neden olmakta. Editörler, bu kavramı Foucault'nun soybilim (*genealogy*) düşüncesi bağlamında kullandıklarını açıklıyorlar.²⁸ Bu düşüncede söz konusu olan, bir şeyi “olası” (muhtemel) hale getiren değil onu “olanaklı” (mümkün) kılan koşullar. İkinci durumda mevcut (fili) hale gelmiş bir şeyi mümkün kılan koşullar söz konusu. Kitapta da editörler hâlihazırda var olan belirli ütopya düşünüş ve eylemlerin varoluşunu olanaklı (mümkün) kılan tarihsel/kültürel koşulları incelemeyi amaçlıyor.²⁹ Bu nedenle alt başlıkta da geçen “olasılık koşulları” yerine “olanak koşulları” ifadesinin kullanılması daha doğru olacaktır.

24 Pinter, “Olanaklılığın Esintisi,” 178.

25 Gordin, Tilly ve Prakash, “Giriş,” 8.

26 Wenzel, “Okuryazarlık ve Gelecekçilik,” 50.

27 Gordin, Tilly ve Prakash, “Giriş,” 17.

28 Gordin, Tilly ve Prakash, “Giriş,” 10.

29 Gordin, Tilly ve Prakash, “Giriş,” 10.

Maalesef kitaptaki bazı makalelerin İngilizce metne başvurmadan anlaşılması neredeyse mümkün değil. Onlardan biri Jameson'ın makalesi. Yanlış çevrilen bir cümleyi örnek olarak verelim:

*The hypothetical new kind of city that sets an example for the building or reorganization of other new kinds of cities to come is based on a conviction we may no longer be able to rely on, namely, the belief that progress is possible and that cities, for example, can be improved.*³⁰

Gelecekteki diğer başka şehirlerin inşası ve yeniden düzenlenmesi için bir örnek teşkil eden bu hipotetik yeni şehirler, ilerlemenin mümkün olduğu ve örneğin şehirlerin geliştirilebileceği inancına artık güvenemeyeceğimiz kanısına dayanmaktadır.³¹

İngilizce metin, bu hipotetik yeni şehirlerin dayandığı kanıya yani ilerlemenin mümkün olduğu ve şehirlerin geliştirilebileceğine dair kanıya artık güvenemeyeceğimizi belirtiyor. Ancak Türkçe metin bunu karşılamaktan uzak.

Jameson'ın makalesinde daha birçok yanlış çeviri var. Ancak ben bunların hepsine değinemeyeceğim. Bir başka yanlış çeviri örneği olarak A. Nigam'ın makalesinden bir bölümü alıyorum:

*Foucault talks especially of two types of heterotopias. The first is in primitive societies, a particular form that he calls "crisis heterotopias" (italics in the original) – privileged, sacred, or forbidden places, reserved for individuals, who in the context of those particular societies are considered to be in a state of crisis: adolescents, menstruating women, pregnant women, the elderly, and so on.*³²

Foucault, özellikle iki tip heterotopyadan bahseder. İlki, ilkel toplumlarda bulunan, "kriz heterotopyaları" (orijinal metinde italik) şeklinde adlandırdığı özel bir türdür – kriz durumunda olduğu düşünülen bu özel toplumlar bağlamında, (ergenler, adet gören kadınlar, hamile kadınlar, yaşlılar, vb.) için ayrılmış ayrıcalıklı, kutsal ve yasak yerler.³³

Türkçe çeviride kriz durumunda olanın toplumlar olduğu belirtilmiş ancak İngilizce metinde kriz durumunda olanlar toplumlar değil belirli bireyler olarak ele alınmış.

Buna benzer hatalı çeviriler, okurun makalelerin anlam içeriğini takip etmesini zorlaştırıyor. Sorunlu cümlelerin olduğu kısımlar anlaşılmayınca metnin akıcılığı sekteye uğruyor, argümanlar arası bağları görmek ve makalenin temel savını kavramak güçleşiyor.

Ütopya/Distopya, editörlerin kavramlara dair özgün bir kavrayışa yer veren genel projesinde bir araya gelmiş makalelerden oluşuyor. Ancak bu genel projedeki kavrayışa uymayan ve ütopya'yı gerçeklikten kopuk bir gelecek tasavvuru olarak ele alan

30 Michael D. Gorbun, Helen Tilley, and Gyan Prakash, haz. *Utopia/Dystopia: Conditions of Historical Possibility* (New Jersey, Princeton University Press, 2010), 21.

31 Jameson, "Bir Yöntem Olarak Ütopya ya da Gelecek Tasarrufları," 26.

32 Gorbun, Tilley, and Prakash, *Utopia/Dystopia Conditions of Historical Possibility*, 258.

33 Nigam, "Dalit Siyasetinin Heterotopyaları," 224.

makaleler de bulunuyor. Çeviri sorunları bazı makalelerin kendi bütünlükleri içinde anlaşılmasını güçleştirirken editörlerin genel projesiyle makalelerin ütopya/distopya kavrayışları arasındaki kısmi uyumsuzluk bir başka bütünlük sorunu olarak karşımıza çıkıyor.

Kaynakça

- Gordin, Michael D., Helen Tilley ve Gyan Prakash, Haz. *Ütopya/Distopya: Tarihsel Olasılığın Koşulları*. Çevirenler Esmâ Kartal, Cem Kayalığıl, Ayşegül Turan. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2020.
- Gorbin, Michael D., Helen Tilley, and Gyan Prakash, Eds. *Utopia/Dystopia: Conditions of Historical Possibility*. New Jersey: Princeton University Press, 2010.
- Staquet, Anne. *L'Utopie ou Les Fictions Subversives*. Zurich, Québec: Éditions du Grand Midi, 2003.